

GRZEGORZ MILEWSKI

IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA
WYBRANYCH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH
DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA W POLSCE

IDENTIFICATION AND CHARACTERIZATION
OF SELECTED NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS
OPERATING IN THE AREA OF SECURITY IN POLAND

Abstract. Due to the dynamic development of technology and the evolving nature of threats, crisis management in Poland is becoming an increasingly complex task, requiring the cooperation of various entities. NGOs operating in the field of security can play an important role in this regard. They possess unique resources and skills both to respond to security incidents and to effect post-crisis recovery. They also deal with prevention, for example, by supporting informational and educational initiatives and conducting training programs. The activities of NGOs and cooperation with them bring many benefits but they are subject to certain limitations. The aim of this article is to assess the potential and effectiveness of utilizing entities operating in the field of security outside the public sector to carry out tasks related to crisis management. This assessment is based on the perspective of people with an experience of cooperation with such entities, including members of these organizations and individuals familiar with crisis management issues. The article is based on a survey that identified areas where selected NGOs can be more accessible and effective, which could ultimately contribute to improving crisis management in Poland.

Keywords: crisis management; associations; non-state organizations; prevention; cooperation

WPROWADZENIE

Zmiany zachodzące w polskim społeczeństwie w ostatnich latach, zwłaszcza wzrost mobilności, niosą za sobą wiele nowych wyzwań. Częste zmiany miejsca zamieszkania, związane z poszukiwaniem lepszych perspektyw zarobkowych

Dr inż. GRZEGORZ MILEWSKI – Akademia Nauk Stosowanych w Koninie, Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych; adres do korespondencji: ul. Przyjaźni 1, 62-510 Konin; e-mail: grzegorz.milewski@konin.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6028-4151>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

i większych możliwości rozwoju, prowadzą do stopniowego zaniku tradycyjnych więzi sąsiedzkich i rodzinnych na danym terytorium. To z kolei może utrudniać skuteczną współpracę i wzajemną pomoc w sytuacjach kryzysowych. Osłabienie więzi społecznych prowadzi do zobojętnienia na los innych, obniża poziom czujności i motywacji do wspólnego działania w przypadku zagrożenia (Adamowski i Kapuścik, 2010, s. 109-110).

W przeszłości sytuacje kryzysowe wynikały głównie z działania sił natury lub konfliktów zbrojnych. Dziś jednak, wraz z rozwojem technologii, człowiek zyskał możliwość wpływania na środowisko w stopniu, który może prowadzić do katastrof. To znacznie zwiększa ryzyko wystąpienia sytuacji kryzysowych zarówno tych naturalnych, jak i tych wywołanych działalnością człowieka. W połączeniu z zanikiem silnych więzi lokalnych między ludźmi, wymienione zmiany są poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa obywateli. Konieczne jest tworzenie nowych, efektywnych struktur zarządzania kryzysowego, które będą skutecznie działać nawet w warunkach osłabionych więzi społecznych (Adamowski i Kapuścik, 2010, s. 109-110).

Istotną rolę w tym zakresie mogą odgrywać organizacje pozarządowe (ang. *Non-Governmental Organization* – NGO) działające w obszarze bezpieczeństwa. Co więcej, są takie dziedziny życia społecznego, w których pełnią one rolę nie tylko wspomagającą, lecz wręcz pierwszoplanową. Podmioty te, dzięki swojej elastyczności i zdecentralizowanej strukturze, mogą skutecznie docierać do lokalnych społeczności, budując nowe więzi oparte na wspólnych celach i aktywności na rzecz bezpieczeństwa. Działalność organizacji pozarządowych ma swoje miejsce w zarządzaniu kryzysowym, czyli w zbiorze działań ukierunkowanych na zapobieganie sytuacjom kryzysowym, przygotowanie się na ich wystąpienie, skuteczne na nie reagowanie oraz odbudowę porządku po ich zakończeniu. Zarządzanie kryzysowe opiera się na systemowym podejściu wymagającym współpracy wielu podmiotów, takich jak administracja publiczna, służby ratownicze oraz organizacje pozarządowe.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie roli organizacji pozarządowych w zarządzaniu kryzysowym w Polsce oraz ocena ich możliwości i skuteczności w realizacji tych zadań. Główna teza pracy brzmi: organizacje pozarządowe pełnią kluczową rolę w zarządzaniu kryzysowym, wspierając administrację publiczną dzięki swojej elastyczności, lokalnemu zasięgowi i zaangażowaniu społecznemu. W artykule zastosowano analizę literatury przedmiotu oraz badanie opinii, które pozwoliło na zidentyfikowanie mocnych i słabych stron organizacji pozarządowych w kontekście zarządzania kryzysowego. Należy jednak zaznaczyć, że badania objęły wybrane polskie organizacje pozarządowe działające na terenie kraju.

1. IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA W POLSCE

Trudno jest jednoznacznie określić, jak wiele organizacji pozarządowych aktualnie uczestniczy w szeroko pojętym procesie zarządzania kryzysowego w Polsce (Morawski, 2014, s. 45). Choć działalność społeczna w Polsce bywa postrzegana krytycznie, a przynależność do organizacji pozarządowych nie jest jeszcze powszechnym elementem naszej kultury politycznej, to warto zauważyć, że liczba NGO systematycznie rośnie, a niektóre z nich mają istotny wpływ na życie społeczne. Przykładami takich organizacji są m.in. Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy czy Sieć Obywatelska Watchdog Polska, które angażują się w kontrolę działań władz publicznych oraz wspieranie społeczności lokalnych. Z drugiej strony wciąż istnieje społeczne przekonanie o braku przejrzystości działań instytucji publicznych i organizacji pozarządowych, co może negatywnie wpływać na postrzeganie aktywności obywatelskiej.

Społeczeństwo obywatelskie to przestrzeń, w której obywatele mogą swobodnie dyskutować i działać razem. NGO odgrywają w nim ważną rolę, umożliwiając obywatelom aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i wywieranie realnego wpływu na decyzje dotyczące ich regionu. Aktywność i zaangażowanie obywateli są podstawą istnienia i rozwoju tych organizacji, dlatego też, aby społeczeństwo obywatelskie mogło się rozwijać, niezbędna jest partnerska współpraca między administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi. Ważnym elementem, umacniającym społeczeństwo obywatelskie, jest także zasada pomocniczości, która gwarantuje samorządom niezależność w rozwiązywaniu problemów lokalnych, które są mieszkańcom najbliższe (Gulińska, 2023, s. 167-168).

Brak poczucia wpływu na otaczającą rzeczywistość jest jedną z głównych barier rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Współcześnie jednak młodzi ludzie częściej wierzą w swoją sprawczość niż pokolenia ich rodziców. Daje to nadzieję, że w przyszłości aktywne uczestnictwo w życiu społecznym stanie się naturalną częścią polskiej kultury politycznej (Podemski, 2014, s. 107).

Organizacja pozarządowa jest dobrowolnym zrzeszeniem obywateli, którzy łączą siły, aby wspólnie działać na rzecz obranego celu, przestrzegając przy tym jasno określonych reguł i zasad. W swych działaniach są swego rodzaju pośrednikami między obywatelami a państwem (Rogozińska, 2019, s. 247). Działalność organizacji pozarządowych w Polsce reguluje m.in. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483), która zawiera zapis o prawie do zrzeszania się obywateli. Kolejnym istotnym aktem prawnym jest Ustawa

z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2024, poz. 1491).

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce w roku 2022 aktywną działalność prowadziło ok. 103 400 organizacji non-profit, w tym 68 900 stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych. Struktura tych podmiotów pokazuje dużą różnorodność obszarów działania. Największy odsetek organizacji (27,4%) koncentrował się na aktywnościach związanych ze sportem, turystyką, rekreacją i hobby. Znaczną grupę stanowiły organizacje zajmujące się ratownictwem (14,3%) oraz kulturą i sztuką (13,4%). Kolejne 10% działało w obszarze edukacji i wychowania, w tym badań naukowych, a 9% w zakresie pomocy społecznej i humanitarnej.

Działania skoncentrowane na ochronie zdrowia były deklarowane przez 3,7% organizacji, a ochrona środowiska stanowiła główny cel dla 2,9% podmiotów. Pozostałe organizacje realizowały działalność w innych, bardziej wyspecjalizowanych dziedzinach, w tym sprawy pracownicze, łowiectwo, aktywizację zawodową, rozwój lokalny, ochronę praw człowieka i wsparcie sektora pozarządowego.

W kontekście badań nad zarządzaniem kryzysowym warto zwrócić uwagę, że aż 29,9% organizacji non-profit działało w obszarach bezpośrednio lub pośrednio powiązanych z reagowaniem na sytuacje kryzysowe, takich jak ratownictwo, pomoc społeczna i humanitarna, ochrona zdrowia oraz ochrona środowiska. Analizując sposób funkcjonowania tych organizacji, istotnym aspektem jest także forma ich aktywności oraz zaangażowanie społeczne. Aż 95,1% wszystkich organizacji non-profit w 2022 r. korzystało z pracy wykonywanej społecznie, dla stowarzyszeń i podobnych organizacji odsetek ten był nawet nieco wyższy – 96,6%. Szczególne znaczenie aktywność ta zyskała w sytuacjach kryzysowych, czego przykładem były działania podejmowane po wybuchu wojny w Ukrainie. W czasie działań wojennych na rzecz Ukrainy zaangażowanych było 29,3% wszystkich organizacji, w tym 27,4% stowarzyszeń i im podobnych. Ich pomoc polegała m.in. na przekazywaniu darów rzeczowych, zapewnianiu wyżywienia, świadczeniu pomocy medycznej i opieki zdrowotnej, opiece nad dziećmi, działalności edukacyjnej oraz zapewnieniu miejsc noclegowych (GUS, 2023, s. 1-6).

Jedną z bardziej znanych organizacji pozarządowych działających w obszarze bezpieczeństwa jest Ochotnicza Straż Pożarna (OSP), której działalność jest uregulowana Ustawą z dnia 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (Dz.U. 2024, poz. 233). Ponadto OSP funkcjonuje jako stowarzyszenie w rozumieniu Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. 2020, poz. 2261) oraz posiada dodatkowe uprawnienia nadane przez Ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 2024, poz. 275).

W Polsce funkcjonuje także Parlamentarny Zespół Strażaków, który skupia posłów i senatorów zainteresowanych wspieraniem i rozwojem ochrony przeciwpożarowej oraz ratownictwa w kraju. Jego członkowie podejmują działania „zmierzające do zwiększenia efektywności ochrony przeciwpożarowej i bezpieczeństwa cywilnego” (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2015). Ochotnicze Straże Pożarne mogą tworzyć związki, znaczna ich liczba zrzeszona jest w ramach Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej (ZOSP RP).

Do ZOSP RP w roku 2022 należało 16 079 Ochotniczych Straży Pożarnych, a w nich zrzeszonych było 644 409 członków (ZOSP RP, 2022, s. 17). Można jednak zaobserwować, że liczba członków OSP maleje – w roku 2017 zadeklarowano 679 609 członków (ZOSP RP, 2017, s. 7), natomiast w roku 2011 liczba ta wynosiła 684 921 (ZOSP RP, 2012, s. 31). Nie wszystkie jednostki wykazują tę samą tendencję, istnieją OSP, które utrzymują stałą liczbę członków, a niektóre z nich odnotowują wzrost liczebności. Zatem choć dane statystyczne wskazują na ogólny trend spadkowy, sytuacja ta może się różnić w zależności od specyfiki lokalnych społeczności.

Utrzymanie stałego zaangażowania członków, wpływającego na ich liczebność, jest zadaniem nie tylko OSP, lecz także wielu innych organizacji pozarządowych. Jak wskazuje Marcysiak (2021, s. 110), utrzymanie długoterminowej aktywności jest trudne. Zwykle jest to związane z migracją młodych ludzi do miast oraz zmianą ich priorytetów życiowych. Organizacje społeczne, które nie znajdują sposobu na aktywizację kolejnych pokoleń, mogą stopniowo tracić znaczenie w swoich społecznościach lokalnych. Autor podkreśla, że choć NGO mogą skutecznie docierać do grup poza zasięgiem instytucji państwowych, to niektóre z nich nie podejmują współczesnych wyzwań, lecz popadają w „nostalgiczną wegetację”, która polega tylko na kultywowaniu tradycji. Aby zapewnić stabilność i rozwój, organizacje te muszą wdrażać nowoczesne metody zarządzania i komunikacji oraz aktywnie angażować kolejne pokolenia (Marcysiak, 2021, s. 112).

Organizacje, takie jak Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR), Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR) czy Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR), są, podobnie jak OSP, ważnym elementem systemu ratownictwa w Polsce. Ich codzienne działania obejmują, m.in. przyjmowanie zgłoszeń, zabezpieczanie miejsc wypadków, ewakuację i transport poszkodowanych do placówek Państwowego Ratownictwa Medycznego oraz udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy. Dzięki wyszkolonym ratownikom, odpowiedniej infrastrukturze i specjalistycznemu sprzętowi te społeczne organizacje ratownicze mają potencjał do skutecznego działania również w sytuacjach kryzysowych,

istotnie wspierając służby państwowe. Lokalne OSP bardzo często uczestniczą w akcjach kryzysowych. W celu zwiększenia skuteczności ich działania zazwyczaj są koordynowane przez funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej.

Natomiast jednostki WOPR i TOPR – ze względu na charakter swoich zadań – rzadziej współpracują z etatowymi służbami zarządzania kryzysowego (Adamowski i Kapuścik, 2010, s. 112). Poruszając temat ratownictwa, warto również wspomnieć o Polskim Czerwonym Krzyżu, którego członkowie m.in. niosą pomoc ofiarom klęsk żywiołowych zarówno w kraju, jak i za granicą poprzez udzielanie profesjonalnej pomocy przedmedycznej, psychospołecznej oraz humanitarnej (PCK, [b.r.]).

Organizacje prowadzące szeroko pojętą działalność wychowawczą i edukacyjną, takie jak Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP), także odgrywają istotną rolę w procesie zarządzania kryzysowego. ZHP, najliczniejsza organizacja ruchu harcerskiego w Polsce (Morawski, 2013, s. 197), zrzesza – według danych za rok 2023 – 142 692 członków (ZHP, [b.r.]). W ostatnich latach, zwłaszcza po wybuchu pandemii COVID-19, ZHP wykazuje się dużą aktywnością zarówno wewnątrz organizacji, jak i na zewnątrz. Działania wewnętrzne skupiają się na zapewnieniu efektywnej i dobrze zorganizowanej pracy w sytuacjach nadzwyczajnych, natomiast działania zewnętrzne polegają na udzielaniu pomocy w razie zagrożenia oraz dążeniu do stabilnego funkcjonowania w sytuacjach kryzysowych. ZHP był zaangażowany w niesienie pomocy humanitarnej ofiarom wojny na Ukrainie, np. poprzez zbiórkę funduszy na odkupowanie zniszczonego sprzętu oraz organizację magazynów i punktów pomocy, działających w Polsce, a także na terenie Ukrainy. ZHP w 2022 r. powołało specjalny Zespół Zarządzania Kryzysowego, którego głównym celem jest ocena ryzyka wystąpienia kryzysów. Zespół co kwartał dokonuje szczegółowej oceny wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń dla ZHP i opracowuje instrukcje postępowania dla różnych szczebli organizacyjnych ZHP na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych (ZHP, 2023, s. 24-25).

Do zarządzania kryzysowego w Polsce z powodzeniem mogą być wykorzystane również inne organizacje pozarządowe, do których zaliczyć można m.in. Związek Strzelecki (b.r.), którego jednym z obszarów działań jest ratownictwo, bezpieczeństwo i obronność, Towarzystwo Strzeleckie Bractwo Kurkowe (b.r.), jedno z najstarszych stowarzyszeń obronnych w Europie, Mundurowy Klub Motorowy Rzeczypospolitej Polskiej (2023), w którego statucie jest informacja o wspieraniu bezpieczeństwa ruchu drogowego i współpracę z władzami w tym zakresie.

2. ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH DZIAŁAJĄCYCH NA RZECZ BEZPIECZEŃSTWA W SYSTEMIE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO W POLSCE

Ze względu na swoją specyfikę (m.in. niezależność, elastyczność, doświadczenie oraz możliwość bliskiego kontaktu ze społecznościami lokalnymi) stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe mogą działać na poziomie:

- lokalnym – poprzez działania skoncentrowane na wspieraniu lokalnych społeczności oraz budowaniu kapitału społecznego;
- krajowym – poprzez współpracę z rządem na oraz wywieranie wpływu na organy władzy publicznej;
- międzynarodowym – poprzez wymianę wiedzy i doświadczeń z innymi organizacjami na arenie międzynarodowej oraz udział w misjach.

Obecnie stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe w Polsce w zauważalny sposób są zaangażowane w działania związane z bezpieczeństwem narodowym. Do zadań, jakie realizują w tym obszarze, należą:

- wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które jest fundamentem demokracji;
- angażowanie społeczeństwa w działania na rzecz bezpieczeństwa;
- budowanie bezpieczeństwa na poziomie lokalnym we współpracy z samorządami;
- dbanie o bezpieczeństwo jednostek;
- współpraca i koordynacja działań z organami i służbami publicznymi;
- monitorowanie działań administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa;
- aktywny udział w projektach dotyczących bezpieczeństwa, pełnienie funkcji liderów w niektórych z nich;
- wykorzystywanie zasobów państwowych do realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem;
- prowadzenie edukacji na temat bezpieczeństwa;
- wykorzystywanie potencjału społecznego, takiego jak umiejętności organizacyjne, kreatywność i zdolność do współpracy;
- wspieranie działań sił zbrojnych zarówno militarnych, jak i niemilitarnych;
- aktywne działania na rzecz tworzenia rezerw wojskowych;
- promowanie idei obowiązku obrony ojczyzny;
- współpraca i tworzenie sieci z innymi organizacjami pozarządowymi na poziomie krajowym i międzynarodowym (Skrabacz, 2007, s. 61).

Współpraca między organizacjami pozarządowymi a innymi podmiotami (m.in. instytucjami publicznymi, jednostkami samorządów terytorialnych, różnego

rodzaju służbami) może zostać podzielona na cztery podstawowe fazy: zapobieganie, przygotowanie, reagowanie oraz odbudowa (Morawski, 2014, s. 71-91).

Udział stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji pozarządowych w fazie zapobiegania, polegającej na działalności edukacyjnej i prewencyjnej, może być znaczący. Tego rodzaju podmioty najczęściej w ramach swoich zadań statutowych kładą nacisk na realizację zadań społeczno-wychowawczych. Ich członkowie z reguły potrafią udzielić pierwszej pomocy oraz właściwie zachować się w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej (Trocha, 2014, s. 113). Organizacje pozarządowe w obszarze bezpieczeństwa społecznego mogą angażować się w działania, takie jak edukacja społeczna na temat zagrożeń, promowanie postaw obywatelskich oraz kształtowanie odpowiedzialności za własne i cudze bezpieczeństwo. Mogą one organizować warsztaty, szkolenia oraz kampanie informacyjne skierowane do różnych grup społecznych, w tym dzieci, młodzieży, seniorów oraz przedstawicieli grup zawodowych szczególnie narażonych na zagrożenia.

Faza przygotowania do kryzysu to kolejny ważny etap zarządzania kryzysowego, w którym są podejmowane wszelkie działania mające na celu minimalizowanie potencjalnych szkód i usprawnienie reakcji na zagrożenia. Organizacje pozarządowe odgrywają w tym procesie istotną rolę, oferując swoją wiedzę, zasoby i doświadczenie w pracy z różnymi grupami społecznymi. Przygotowanie do kryzysu polega głównie na opracowywaniu planów zarządzania kryzysowego, procedur, scenariuszy działań, a także organizowaniu systemów alarmowania, ostrzegania i monitorowania. Obejmuje również tworzenie systemów łączności i komunikacji, informowanie społeczeństwa oraz zapewnienie zabezpieczenia socjalno-bytowego dla potencjalnych ofiar. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w fazie przygotowań do kryzysu jest niezwykle ważna dla zwiększenia skuteczności działań, uwzględnienia potrzeb społeczeństwa i budowania odporności na zagrożenia (Morawski, 2014, s. 79-83).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. 2023, poz. 122) przewiduje, że przedstawiciele organizacji pozarządowych mogą uczestniczyć w pracach zespołów zarządzania kryzysowego na każdym szczeblu: gminnym, powiatowym i wojewódzkim. W zespołach gminnych i powiatowych mogą brać udział przedstawiciele „społecznych organizacji ratowniczych” (art. 19), na poziomie wojewódzkim natomiast w skład zespołu mogą wchodzić „inne osoby zaproszone przez przewodniczącego” (art. 14). Zadania tych zespołów obejmują m.in. ocenę i prognozowanie zagrożeń, przygotowanie propozycji działań, opiniowanie planów zarządzania kryzysowego oraz informowanie społeczeństwa o potencjalnych zagrożeniach.

Organizacje pozarządowe mogą aktywnie uczestniczyć w konsultacjach społecznych, które mają na celu wzmocnienie procesu decyzyjnego dotyczącego bezpieczeństwa. Zgodnie z Ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2024, poz. 1491), takie konsultacje odbywają się między administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi w odniesieniu do projektów aktów prawnych (art. 5, ust. 2, pkt 4).

Istotne jest, aby organizacje pozarządowe brały udział w tworzeniu procedur i scenariuszy działań kryzysowych, zwłaszcza tych dotyczących mobilizacji ich członków w fazie reagowania. Organizacje pozarządowe są w stanie pomóc w informowaniu ludności o zagrożeniach, wykorzystując swoje kanały komunikacyjne, w tym narzędzia elektroniczne. Kluczowe jest zapewnienie organizacjom dostępu do środków łączności oraz określenie zasad ich użytkowania. Warto włączać je w ćwiczenia i szkolenia, co usprawnia współpracę i pozwala doprecyzować zakres wsparcia oferowanego podmiotom publicznym (Morawski, 2014, s. 79-83).

Faza reagowania to moment, w którym organizacje pozarządowe włączają się w bezpośrednie działania pomocowe. Najważniejszą rolę odgrywają tu Ochotnicze Straże Pożarne i inne społeczne organizacje ratownicze, których realne wsparcie zależy od ich doświadczenia i posiadanych zasobów. Stała współpraca z organizacjami zapewnia lepszą koordynację działań i efektywne dysponowanie siłami w sytuacjach kryzysowych. Ważne, aby przedstawiciele organizacji podporządkowali się osobom kierującym akcjami ratunkowymi (Morawski, 2014, s. 83-88). Praktycznym przykładem ich zaangażowania w fazie reagowania są działania podejmowane w trakcie pandemii COVID-19, kiedy to liczne organizacje pozarządowe wspierały pomoc medyczną, udzielały wsparcia psychologicznego oraz organizowały dystrybucję środków ochrony osobistej. Podobnie podczas powodzi w 2024 r. NGO, takie jak Polski Czerwony Krzyż, odgrywały istotną rolę w organizowaniu pomocy humanitarnej, ewakuacji poszkodowanych i zapewnianiu im podstawowych środków do życia. Działania te nie tylko przyniosły wymierne korzyści lokalnym społecznościom, ale także podniosły poziom gotowości i efektywności samych organizacji. W fazie reagowania organizacje wspierają administrację publiczną w ewakuacji, ostrzeganiu ludności, organizacji łączności awaryjnej i zabezpieczaniu mienia. Zakres zadań, siły i środki określone w fazie przygotowań pozwalają na skuteczne działania w warunkach kryzysowych (Morawski, 2014, s. 83-88).

Faza odbudowy koncentruje się na pomocy poszkodowanym i odtwarzaniu infrastruktury. Organizacje pozarządowe zapewniają zakwaterowanie, wsparcie

psychologiczne, dystrybucję żywności i leków oraz organizują zbiórki publiczne. Często angażują się w prace porządkowe i budowlane, a także korzystają z możliwości przekazania 1,5% podatku dochodowego na cele statutowe (Morawski, 2014, s. 88-91). Na tym etapie działania organizacji są bardziej samodzielne, ale nadal powinny być konsultowane z administracją publiczną. Ważnym elementem jest ewaluacja działań i wyciąganie wniosków na przyszłość, w czym uczestniczą wszystkie zaangażowane podmioty.

3. MOŻLIWOŚĆ WYKORZYSTANIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH DO REALIZACJI ZADAŃ ZWIĄZANYCH Z ZARZĄDZANIEM KRYZYSOWYM

Celem niniejszej części artykułu jest ocena możliwości i skuteczności wykorzystania wybranych stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych działających w obszarze bezpieczeństwa do realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Badania koncentrowały się na najważniejszych podmiotach funkcjonujących w Polsce, co pozwoliło uzyskać poglądowy obraz ich potencjału.

Cechą charakterystyczną wszelkiego rodzaju organizacji pozarządowych jest ich niestałość. Wiele z nich powstaje na krótko, a te które funkcjonują dłużej miewają problem z dużą rotacją członków. Nie sprzyja temu ich specyficzna struktura wewnętrzna oparta na dobrowolnym zaangażowaniu społecznym (Morawski, 2013, s. 193). Czasami wewnątrz takich organizacji brakuje też ustalonej hierarchii, co może utrudniać podejmowanie decyzji i planowanie, bywa to również powodem konfliktów osobistych między członkami. Częstotliwość zmian zachodzących w strukturach organizacji pozarządowych to jeden z czynników utrudniających osiągnięcie porozumienia i nawiązanie skutecznej i stałej współpracy pomiędzy nimi a podmiotami sektora publicznego (Morawski, 2013, s. 194). Inną przyczyną niestałości organizacji jest zmiana priorytetów, możliwości lub zainteresowań jej członków.

Najnowsze badania stowarzyszenia Klon/Jawor wskazują, że choć liczba organizacji pozarządowych w Polsce systematycznie rośnie, to maleje udział tych, które faktycznie prowadzą aktywną działalność. Wydłuża się przeciętny staż funkcjonowania NGO, jednak jednocześnie organizacje coraz częściej napotykają problemy związane z biurokracją, brakiem środków finansowych oraz ograniczoną liczbą zaangażowanych członków (Charycka, Gumkowska i Bednarek, 2022, s. 17). Te czynniki mogą wpływać na zdolność organizacji pozarządowych do skutecznego działania w obszarze zarządzania kryzysowego.

Dariusz P. Kała (2023, s. 291-292, 302) wskazuje, że brak jednolitych zasad określających priorytety inwestycji oraz brak skutecznych mechanizmów kontroli wydatkowania środków jest jednym z głównych problemów finansowania OSP. Tezę tę potwierdza to, że jednostki OSP włączone do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego były efektywniejsze pod względem wykorzystania przyznanych im funduszy w porównaniu z jednostkami spoza systemu. Poruszone kwestie związane z finansowaniem i sprawnością OSP wydają się również adekwatne w odniesieniu do innych organizacji pozarządowych działających w obszarze bezpieczeństwa, które mierzą się z podobnymi wyzwaniami. Zgodnie z badaniami Kały, istotnym wyzwaniem jest poprawa przejrzystości wydatkowania funduszy oraz dostosowanie finansowania do rzeczywistych potrzeb lokalnych społeczności.

Niniejszy artykuł jest oparty na badaniu opinii przeprowadzonym w formie ankiety online w dniach od 15 do 31 maja 2024 r. W badaniu wzięło udział 63 respondentów. Ankieta składała się z 13 pytań, w tym 4 pytań otwartych, które umożliwiały uczestnikom swobodne wyrażenie opinii. W badaniu zastosowano celowy dobór próby, obejmując osoby deklarujące zaangażowanie w obszarze zarządzania kryzysowego w ramach organizacji pozarządowych. Respondenci reprezentowali różne NGO działające w Polsce, jednak ze względu na sposób przeprowadzenia badania brak jest szczegółowych informacji na temat pełnionych funkcji i doświadczenia zawodowego. Ankieta została przeprowadzona w województwie wielkopolskim. Ograniczenie to należy uwzględnić przy interpretacji wyników, ponieważ zarówno kontekst lokalny, jak i zróżnicowanie ról w organizacjach mogą mieć istotny wpływ na doświadczenia i opinie respondentów. Mimo tych ograniczeń celowy dobór próby umożliwia zebranie specjalistycznych opinii i praktycznych doświadczeń, co przyczynia się do lepszego zrozumienia potencjału oraz wyzwań związanych ze współpracą NGO w sytuacjach kryzysowych.

Niemal połowa ankietowanych (31 osób) w momencie przeprowadzenia badania była członkiem stowarzyszenia lub innej organizacji pozarządowej funkcjonującej w obszarze bezpieczeństwa. Tyle samo osób zadeklarowało, że jest studentem w obszarze nauk o bezpieczeństwie lub obronności. Większość ankietowanych mieszkała na wsi (63,5%) i posiadała średnie wykształcenie (55,6%). Struktura wiekowa ankietowanych kształtowała się następująco: spośród ankietowanych 45 osób w czasie badania nie ukończyło jeszcze 29. roku życia, 1 osoba była w momencie wypełniania ankiety w przedziale wiekowym 29-38 lat, w przedziale 39-48 lat wskazało 10 osób, natomiast 7 osób zaznaczyło przedział 49+.

Każdy uczestnik ankiety znał przynajmniej jedną organizację pozarządową działającą w obszarze bezpieczeństwa, a wśród najczęściej wymienianych znalazły się Ochotnicza Straż Pożarna, Związek Harcerstwa Polskiego, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Stowarzyszenie Strzeleckie. Poziom zaangażowania w wykonywane zadań związanych z zarządzaniem kryzysowym wymienionych organizacji większość ankietowanych (63,5%) oceniło jako „wysoki” i „bardzo wysoki”. Zauważyć należy, że respondenci, którzy byli jednocześnie członkami tych organizacji, częściej wskazywali w odpowiedziach na poziom „wysoki” i „bardzo wysoki” (68% i 59%), ponadto ani jeden z badanych, deklarujący się jako członek NGO, nie wskazał, by poziom zaangażowania członków ww. organizacji był „niski” lub „bardzo niski”. Większość respondentów wskazała również, że organizacje pozarządowe działające w obszarze bezpieczeństwa odgrywają istotną rolę w zakresie zarządzania kryzysowego w Polsce. Dostępność usług świadczonych przez te organizacje ankietowani określili w 54% jako „wysoka” i „bardzo wysoka” oraz w 39,7% jako „umiarkowana”.

Zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, które zdaniem ankietowanych powinny być realizowane bądź współrealizowane przez organizacje pozarządowe działające na rzecz bezpieczeństwa, zaprezentowano w tabeli 1. Respondenci najczęściej wskazywali na takie kwestie, jak organizacja ratownictwa, opieki medycznej, pomocy społecznej i pomocy psychologicznej oraz organizacja ewakuacji z obszarów zagrożonych (obie odpowiedzi uzyskały 61,9% głosów). Inne wskazane zadania to m.in. opracowywanie planów zarządzania kryzysowego, gromadzenie i utrzymywanie zasobów niezbędnych do realizacji tych planów, przygotowanie rozwiązań na wypadek zniszczenia lub zakłócenia funkcjonowania infrastruktury krytycznej, a także tworzenie struktur uruchamianych w sytuacjach kryzysowych (wszystkie te zadania wskazało ponad 50% respondentów). Ankietowani mogli udzielić też własne odpowiedzi. Z możliwości tej skorzystała jedna osoba, podkreślając znaczenie udziału organizacji pozarządowych w alarmowaniu i powiadamianiu ludności o zaistniałych zagrożeniach oraz w czynnościach pomocniczych przy ewakuacji i zabezpieczeniu mienia.

Tabela 1. Zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, które zdaniem ankietowanych powinny być realizowane bądź współrealizowane przez organizacje pozarządowe działające na rzecz bezpieczeństwa

Zadania	Liczba respondentów	% respondentów
organizacja ewakuacji z obszarów zagrożonych	39	61,90%
organizacja ratownictwa, opieki medycznej, pomocy społecznej i pomocy psychologicznej	39	61,90%
przygotowanie i utrzymywanie zasobów niezbędnych do wykonywania zadań ujętych w planie zarządzania kryzysowego	37	58,73%
przygotowywanie planów zarządzania kryzysowego	35	55,56%
przygotowanie rozwiązań na wypadek zniszczenia lub zakłócenia funkcjonowania infrastruktury krytycznej	35	55,56%
przygotowanie struktur uruchamianych w sytuacjach kryzysowych	32	50,79%
realizacja zadań w zakresie monitorowania zagrożeń	31	49,21%
sporządzanie procedur reagowania kryzysowego	28	44,44%
zapewnienie spójności między planami zarządzania kryzysowego a innymi planami sporządzanymi w przedmiotowym zakresie	27	42,86%
sporządzanie siatki bezpieczeństwa	27	42,86%
organizacja systemu monitorowania zagrożeń, ostrzegania oraz alarmowania	27	42,86%
sporządzanie zasad informowania ludności o zagrożeniach oraz sposobach postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożeń	23	36,51%
sporządzanie charakterystyki zagrożeń oraz oceny ryzyka ich wystąpienia, w tym dotyczących infrastruktury krytycznej oraz mapy ryzyka i mapy zagrożeń	20	31,75%
sporządzanie wykazu infrastruktury krytycznej	17	26,98%
sporządzanie zasad oraz trybu oceniania i dokumentacji szkód	15	23,81%
utrzymywanie baz danych niezbędnych w procesie zarządzania kryzysowego	14	22,22%
udział w alarmowaniu i powiadamianiu ludności o zaistniałych zagrożeniach, czynności pomocnicze przy ewakuacji oraz zabezpieczeniu mienia	1	1,59%

Źródło: opracowanie własne.

W jednym z pytań otwartych respondenci zostali poproszeni o wskazanie mocnych stron stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych w kontekście zarządzania kryzysowego w Polsce. Respondenci wymienili wiele zalet, które sprawiają, że te organizacje są wsparciem w zarządzaniu kryzysowym, były to:

- możliwość udzielenia szybkiego i efektywnego wsparcia w obszarze dotkniętym kryzysem dzięki powszechności i wysokiej dostępności członków ww. podmiotów, odpowiedniego ich przeszkolenia i posiadania niezbędnego sprzętu;
- niezależność od władz państwowych przy jednoczesnej możliwości podjęcia współpracy w celu zmaksymalizowania korzyści;
- zaangażowanie w wykonywane zadania, chęć niesienia pomocy, lojalność, dyscyplina i dobra organizacja pracy;
- skoncentrowanie na działaniach o charakterze lokalnym umożliwiających udzielenie wsparcia adekwatnie do potrzeb, również długoterminowo;
- bliskie relacje i komunikacja z lokalnymi społecznościami budząca zaufanie i dająca nadzieję na uzyskanie niezbędnej pomocy w sytuacji kryzysowej;
- duże doświadczenie członków ww. organizacji;
- możliwość prowadzenia skutecznych działań prewencyjnych i docierania z informacjami w miejsca trudno dostępne dla innych instytucji.

W tym kontekście warto nadmienić, że zaufanie społeczne do organizacji pozarządowych w ostatnich latach wzrosło – według badań stowarzyszenia Klon/Jawor, obecnie 63% Polaków deklaruje zaufanie do NGO, co jest najwyższym wynikiem od 2014 r. Może to wynikać z ich zaangażowania w działania pomocowe, takie jak wsparcie podczas pandemii COVID-19 czy kryzysu uchodźczego po inwazji Rosji na Ukrainę. Niemniej wiedza społeczeństwa na temat funkcjonowania NGO nadal pozostaje powierzchowna, a obawy dotyczące przejrzystości finansowej i potencjalnego upolitycznienia działań są istotną trudnością w budowaniu pełnego zaufania społecznego (Charycka, Bednarek i Gumkowska, 2023).

W kolejnym pytaniu otwartym poproszono o wskazanie słabych stron stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych. Ankietowani wskazali na: młody wiek wielu członków ww. podmiotów, zbyt małą ilość członków i zbyt niskie kwalifikacje; częste rotacje kadrowe; zbyt małą liczbę funkcjonujących organizacji w stosunku do realnych potrzeb społeczności lokalnych; niedofinansowanie lub dużą zależność finansową; niewystarczającą ilość szkoleń i brak specjalistycznego sprzętu; brak wyraźnego podziału zadań w sytuacji kryzysowej, spójności w działaniu oraz obowiązujących procedur; nieumiejętność podjęcia skutecznej współpracy ze służbami państwowymi; problem z długoterminowym zaangażowaniem wśród członków ww. organizacji; ograniczenia związane

z uprawnieniami członków ww. organizacji; niższą rangę w stosunku do organizacji rządowych; niewielką rozpoznawalność niektórych organizacji; zbyt małą wiedzę w zakresie zarządzania kryzysowego; brak gotowości do działania w sytuacji nagłego kryzysu m.in. z uwagi na niedostępność członków ww. organizacji.

Warto podkreślić, że 54% ankietowanych nigdy nie miało konieczności lub sposobności korzystać ze wsparcia udzielanego przez organizacje pozarządowe działające w obszarze bezpieczeństwa. Osoby, które korzystały z takich usług (29 respondentów), w 96% swoje doświadczenia opisały jako pozytywne. Respondenci wskazali, że reakcja na zgłoszenie była szybka, a współpraca przebiegła w pozytywnej atmosferze i z zaangażowaniem ze strony członków organizacji. Niektóre osoby podkreśliły, że same, w ramach pracy dla danej organizacji, miały szansę zdobyć cenne doświadczenia oraz możliwość odbycia praktycznych kursów i szkoleń. Jedna osoba swoje doświadczenia określiła jako mierne.

Ankietowani byli także poproszeni o wskazanie korzyści płynących ze współpracy podmiotów publicznych ze stowarzyszeniami i innymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz bezpieczeństwa w zakresie zarządzania kryzysowego oraz czynników niesprzyjających podjęciu efektywnej współpracy w tym zakresie. Z zasady były to pytania zamknięte, jednak w pozycji „inne” można było wskazać czynnik niewymieniony przez autora. Jako najczęstsze przyczyny utrudniające lub uniemożliwiające podjęcie skutecznej współpracy wskazano „nieodpowiednia komunikacja” oraz „brak gotowości i chęci do współdziałania”. Wśród korzyści najczęściej wybrano następujące odpowiedzi: szybsza i efektywniejsza realizacja wspólnych celów oraz możliwość skorzystania z wiedzy i doświadczenia osób reprezentujących podmiot współpracujący. Ponad połowa ankietowanych wskazała także na szerszy wachlarz pomysłów, większe możliwości infrastrukturalne i skuteczność działania.

W celu zidentyfikowania sposobów na poprawę współpracy między sektorem publicznym a organizacjami pozarządowymi w dziedzinie bezpieczeństwa, zapytano respondentów o konkretne inicjatywy, które ich zdaniem mogłyby przynieść pozytywne rezultaty. Było to pytanie otwarte. Ankietowani wskazali następujące działania: organizowanie wspólnych wydarzeń stwarzających możliwość współpracy i rozmowy (festyny, akcje charytatywne, wspólne szkolenia i ćwiczenia); przychyłność władz samorządowych dla wspólnie podejmowanych działań związanych z zarządzaniem kryzysowym; doskonalenie umiejętności miękkich ułatwiających skuteczną komunikację i współpracę; skupienie się na wspólnych celach i korzyściach z nawiązania współpracy; doinwestowanie stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych; odpowiednie umocowania prawne zmniejszające potrzebę dominacji którejkolwiek ze stron; promowanie

działań NGO, zwiększające świadomość społeczną w tym zakresie; wynagrodzenia członków organizacji pozarządowych uzależnione od wyników (skuteczności działań, efektywności współpracy z innymi podmiotami).

Przeprowadzone badanie ankietowe pozwoliło zidentyfikować kluczowe (z punktu widzenia osób zaznajomionych z tematyką zarządzania kryzysowego) organizacje pozarządowe działające w obszarze bezpieczeństwa w Polsce. Do grupy tej zaliczają się przede wszystkim Ochotnicza Straż Pożarna, Związek Harcerstwa Polskiego, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz Stowarzyszenie Strzeleckie. Analiza odpowiedzi respondentów ukazała zarówno mocne strony tych organizacji, takie jak zaangażowanie członków, koncentracja na działaniach lokalnych i duże doświadczenie, jak i wyzwania, z którymi się borykają, m.in. problemy finansowe, braki kadrowe i trudności we współpracy z administracją publiczną. Uzyskane wyniki są źródłem informacji na temat potencjału i ograniczeń organizacji pozarządowych w kontekście zarządzania kryzysowego.

Warto zauważyć, że zgodnie z Ustawą o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024, poz. 1907) organizacje, takie jak Ochotnicze Straże Pożarne oraz podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego i wodnego, odgrywają formalnie określoną rolę w systemie ochrony ludności. Ich zadania obejmują działania prewencyjne i bezpośrednie reagowanie na sytuacje kryzysowe. Oznacza to, że organizacje analizowane w niniejszym artykule są integralną częścią systemu bezpieczeństwa państwa, co dodatkowo podkreśla ich znaczenie w zarządzaniu kryzysowym.

WNIOSKI

Ocena możliwości wykorzystania organizacji pozarządowych działających w obszarze bezpieczeństwa do realizacji zadań związanych z zarządzaniem kryzysowym jest złożona, a analiza literatury oraz wyniki przeprowadzonej ankiety pozwalają na wyciągnięcie pewnych wniosków. Niewątpliwie wykorzystanie organizacji pozarządowych do realizacji zadań związanych z zarządzaniem kryzysowym może odbywać się na bardzo wielu płaszczyznach, a efektywność tych działań zależy od różnych czynników – począwszy od aspektu finansowego przez konieczność odnalezienia wspólnego celu aż po uregulowania prawne.

Wyniki ankiety wskazują, że wśród badanych przedstawicieli organizacji pozarządowych działających w obszarze bezpieczeństwa istnieje przekonanie o dużym potencjale NGO w zakresie zarządzania kryzysowego. Należy jednak

podkreślić, że ze względu na charakter doboru próby uzyskane dane nie pozwalają na uogólnienie wniosków na całą grupę organizacji pozarządowych w Polsce. Respondenci doceniają przede wszystkim zaangażowanie członków tych organizacji, ich koncentrację na działaniach lokalnych i duże doświadczenie. To właśnie ludzie, z ich chęcią niesienia pomocy i umiejętnościami, stanowią największy atut tychże organizacji, czyniąc je cennym partnerem dla administracji publicznej w trudnych sytuacjach. Badani podkreślają również szybkość i efektywność reakcji organizacji pozarządowych na różnego rodzaju zagrożenia, co jest możliwe dzięki powszechności i dostępności ich członków, odpowiedniemu przeszkoleniu i posiadaniu niezbędnego sprzętu. W połączeniu z niezależnością od władz państwowych i gotowością do współpracy wiele organizacji pozarządowych może istotnie wesprzeć system zarządzania kryzysowego w Polsce. Jednakże skuteczność tych działań zależy od wielu czynników, takich jak doświadczenie organizacji, jej zasoby, obszar działania oraz poziom współpracy z administracją publiczną. Ponadto ankietowani zwracają uwagę na elastyczność stowarzyszeń i innych organizacji pozarządowych oraz bliskie relacje i komunikację z lokalnymi społecznościami, co buduje zaufanie i daje nadzieję na uzyskanie niezbędnej pomocy w sytuacji kryzysowej. Zdaniem respondentów, organizacje pozarządowe są w stanie udzielać wsparcia zarówno krótko-, jak i długoterminowego, zwłaszcza w miejscach trudno dostępnych dla innych instytucji.

Jednocześnie organizacje pozarządowe borykają się z wieloma wyzwaniami, utrudniającymi efektywne działanie na rzecz bezpieczeństwa. Zdarza się, że ze względu na niski wiek wielu wolontariuszy brakuje doświadczonych członków, a także szkoleń i specjalistycznego sprzętu. Wiele organizacji zmaga się z problemami finansowymi, co w zauważalny sposób hamuje ich rozwój. Niekiedy współpraca z administracją publiczną bywa utrudniona przez brak jasno określonych procedur i słabą komunikację, a w sytuacjach kryzysowych mogą pojawić się problemy z koordynacją działań i podziałem zadań.

Aby w pełni wykorzystać potencjał organizacji pozarządowych w zarządzaniu kryzysowym, należy wspierać je finansowo i szkoleniowo, poprawić komunikację i współpracę z administracją publiczną, jasno określić role i odpowiedzialności w sytuacjach kryzysowych oraz wykorzystać ich możliwości w działaniach prewencyjnych i edukacyjnych. Niewątpliwie przy podjęciu odpowiednich kroków naprawczych organizacje te mają ogromny potencjał w zakresie realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego.

Z perspektywy nowych regulacji prawnych, zawartych w Ustawie o ochronie ludności i obronie cywilnej (Dz.U. 2024, poz. 1907), omawiane organizacje pozarządowe nie tylko wspierają administrację publiczną w działaniach kryzysowych,

lecz także stają się realnymi podmiotami obrony cywilnej w przypadku wybuchu wojny. Ochrona ludności jest w tym kontekście istotnym elementem systemu bezpieczeństwa, który pozostaje w ścisłym związku z zarządzaniem kryzysowym. W związku z tym niezbędne jest zapewnienie przez te organizacje stabilnych struktur oraz odpowiedniego finansowania, które umożliwiłoby im skuteczną realizację powierzonych zadań.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – prawo o stowarzyszeniach (tekst jednolity), Dz.U. 2020, poz. 2261.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (tekst jednolity), Dz.U. 2024 poz. 275.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity), Dz.U. 2024, poz. 1491.
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (tekst jednolity), Dz.U. 2023, poz. 122.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2021 r. o ochotniczych strażach pożarnych (tekst jednolity), Dz.U. 2024, poz. 233.
- Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej z dnia 5 grudnia 2024 r., Dz.U. 2024, poz. 1907.

LITERATURA

- Adamowski J. i Kapuściak W. (2010), *Rola i zadania organizacji pozarządowych w sytuacjach kryzysowych*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych, nr 3, s. 109-117.
- Charycka B., Gumkowska M. i Bednarek J. (2022), *Kondycja organizacji pozarządowych. Trendy 2002-2022*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Charycka B., Gumkowska M. i Bednarek J. (2023), *Ufamy, ale... Polki i Polacy o organizacjach pozarządowych. Raport z badań 2023*, Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Gulińska E. (2023), *Stowarzyszenia jako element społeczeństwa obywatelskiego*, Studia Prawa Publicznego, nr 2, s. 167-180. <https://doi.org/10.14746/spp.2023.2.42.7>
- GUS (2023), *Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, kół gospodyń wiejskich oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2022 r. – wyniki wstępne*, 19.12, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2022-r-wyniki-wstepne,3,10.html>.
- Kała D. P. (2023), *Efektywność wykorzystania środków finansowych przez gminy w powiecie elbląskim na ochotnicze straże pożarne w 2021 r. w świetle artykułu 44 ustawy o finansach publicznych*, [w:] K. Olszewska, K. Sidorkiewicz, K. Starańczak i P. Uziębło (red.), *Rola samorządu terytorialnego w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego. Wybrane aspekty*, Elbląg: Wydawnictwo Akademii Nauk Stosowanych, s. 289-325.
- Marcysiak T. (2021), *Ochotnicza Straż Pożarna w Polsce – czynniki determinujące wymianę pokoleń*, Wieś i Rolnictwo, nr 2, s. 107-129. <https://doi.org/10.53098/wir022021/05>

- Morawski A. (2013), *Rola organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, Kwartalnik Naukowy OAP UW „e-Politikon”, nr 6, s. 187-207.
- Morawski A. (2014), *Wykorzystanie potencjału organizacji pozarządowych w procesie zarządzania kryzysowego*, Warszawa: Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mundurowy Klub Motorowy Rzeczypospolitej Polskiej (2023), *Statut Stowarzyszenia Mundurowy Klub Motorowy Rzeczypospolitej Polskiej*, https://mkmrp.pl/images/Statut_MKMRP_projekt_2023.pdf [dostęp: 16.10.2024].
- PCK (b.r.), *O nas*, <https://pck.pl/> [dostęp: 16.10.2024].
- Podemski K. (2014), *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce 25 lat po wielkiej zmianie*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 2, s. 89-108. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2014.76.2.8>
- Rogozińska A. (2019), *Organizacje pozarządowe wobec kwestii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej po 1989 r.*, *Społeczeństwo i Polityka*, nr 4, s. 247-263.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej (2015), *Regulamin Parlamentarnego Zespołu Strażaków*, 17.11, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/agent.xsp?symbol=ZESPOL&Zesp=313> [dostęp: 16.10.2024].
- Skrabacz A. (2007), *Organizacje pozarządowe w bezpieczeństwie narodowym Polski*, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Towarzystwo Strzeleckie Bractwo Kurkowe (b.r.) *O nas*, <https://kurkowe.krakow.pl/> [dostęp: 16 października 2024].
- Trocha J. (2014), *Działalność organizacji pozarządowych na rzecz systemu zarządzania kryzysowego Rzeczypospolitej Polskiej*, *OBRONNOŚĆ. Zeszyty Naukowe*, nr 4, s. 105-116.
- ZHP (2023), *Główna kwatera ZHP. Sprawozdanie maj-grudzień 2022*, https://zhp.pl/wp-content/uploads/2024/05/Sprawozdanie2022_cele_wydzialyzespoły.pdf [dostęp: 16.10.2024].
- ZHP (b.r.), *Misja ZHP*, <https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp/> [dostęp: 16.10.2024].
- ZOSP RP (2012), *Sprawozdanie z działalności Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej za XII kadencję w latach 2007 – 2012*, https://zosprp.pl/wp-content/uploads/2021/11/Sprawozdanie_ZOSP_RP_2007-2012.pdf [dostęp: 16.10.2024].
- ZOSP RP (2017), *Sprawozdanie z działalności Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej w XIII kadencji w latach 2012–2017*, <https://zosprp.pl/wp-content/uploads/2021/11/Sprawozdanie-lata-2012-2017.pdf> [dostęp: 16.10.2024].
- ZOSP RP (2022), *Sprawozdanie z działalności władz Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej XIV kadencji 2017-2022*, https://zosprp.pl/wp-content/uploads/2022/10/SPRAWOZDANIE_2017-2022_DRUK.pdf [dostęp: 16.10.2024].
- Związek Strzelecki (b.r.), *Cele ZS*, <https://zviazek-strzelecki.pl/cele-zs/> [dostęp: 16.10.2024].

IDENTYFIKACJA I CHARAKTERYSTYKA
WYBRANYCH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH
DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA W POLSCE

Streszczenie

Ze względu na dynamiczny rozwój technologii i ewolucję charakteru zagrożeń zarządzanie kryzysowe w Polsce staje się coraz bardziej złożonym zadaniem, wymagającym współpracy między różnymi podmiotami. Istotną rolę w tym zakresie mogą odgrywać organizacje pozarządowe działające

w obszarze bezpieczeństwa. Posiadają one zasoby i umiejętności zarówno w zakresie reagowania na incydenty bezpieczeństwa i odbudowy po kryzysie, jak również w zakresie prewencji, np. dzięki wspomaganiu działań informacyjnych i edukacyjnych oraz działalności szkoleniowej. Działalność organizacji pozarządowych i współpraca z nimi daje wiele korzyści, podlega jednak pewnym ograniczeniom. Celem artykułu jest ocena możliwości i skuteczności wykorzystania podmiotów działających w obszarze bezpieczeństwa poza sektorem publicznym do realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. Oceny tej dokonano bazując na perspektywie osób doświadczonych we współpracy z tego rodzaju podmiotami, w tym członków tych organizacji, oraz osób zaznajomionych z zagadnieniami związanymi z zarządzaniem kryzysowym. Artykuł jest oparty na badaniu ankietowym, które ujawniło obszary, w których wybrane organizacje pozarządowe mogą być łatwiej dostępne i bardziej skuteczne, co w konsekwencji może przyczynić się do usprawnienia zarządzania kryzysowego w Polsce.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe; stowarzyszenia; organizacje pozarządowe; prewencja; współpraca